



## ARAŞTIRMA / ARTICLE

# Karar Verme Süreçlerinin Demokratikleşmesinde Stratejik Yaklaşımın Rolü ve Örnek Uygulamalar Süreç Tasarımı, Katılım ve Eylem

## *The Role of a Strategic Approach in the Democratization of Decision Making Processes: Process Design, Participation and Action*

Anlı Ataöv

Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Ankara

### ÖZ

Demokratik ve katılımcı bir toplumun gelişmesine stratejik yaklaşım ile yürütülen gelecek planlama süreçleri katkı sağlayabilir. Stratejik planlamanın geleneksel planlamadan farklılaşan en önemli özelliği katılımcı olması, toplumu planlama aşamasından geleceğe daha ileri bir yere götürmek için en stratejik kararı almaya yönlendirmesi ve üründen çok sürece odaklanmasıdır. Bunun yanında, ülkemizde, her ne kadar, özellikle 2000'lerin başlarında yürürlüğe giren yasalar stratejik yaklaşımı ve katılımı öngörmüşse de, bunun ilkelerine uygun olarak yapılabilirliği yaygınlaşmamıştır. Bu yazı, stratejik planlamayı, ilkelerine uygun olarak uygulanabilmesi için Eylem Araştırma süreci olarak ele almayı önermekte ve stratejik planlamanın toplumun demokratikleşmesine katkısının sağlanabilmesi için süreç, katılım ve eyleme dönük bilgi üretimini gerekli koşullar olarak tartışmaktadır. Bunu yaparken de, Türkiye'nin farklı bölge ve bağlamlarında uygulanmış örnek planlama uygulamalarıyla desteklemektedir.

Anahtar sözcükler: Eylem; katılım; stratejik planlama; süreç tasarımı; toplumun demokratikleşmesi.

### GİRİŞ

Günümüz yönetim sistemleri temsili demokrasi modeline göre işlemektedir. Bu model çoğunluğun oyuna bağlıdır ve katılımı oy vermek olarak tanımlar. Oy verenlerin kararlara doğrudan etkisi yoktur. Bu demokrasi modeli toplum üzerinde bir kontrol mekanizması oluşturur (Warren, 2002). Ancak, temsili demokrasi modeli bugünün toplumsal biçimlenme sürecindeki karmaşık dinamiklere ve toplumsal yapının çeşitli gereksinimlerine ve beklentilerine cevap verememektedir

### ABSTRACT

The future planning processes carried out with a strategic approach can contribute to the development of a democratic and participatory society. Respectively, the participatory approach, the orientation towards taking the most strategic decision for the best future and the focus on the process constitute some of the main characteristics that distinguish strategic planning from traditional planning. Being said that, in Turkey, despite some regulations and laws enacted in the beginning of the 2000s to enhance the strategic approach, its applicability in respect to the principles of participation, future planning and process has not been widely seen. This article suggests carrying out the strategic planning as an Action Research process to ensure the participation, the generation of actionable knowledge, and the design and conduct of a process, and thereby, to contribute to the democratization of the societies. By doing this, the article presents five examples implemented in line with this approach in different regions and contexts of Turkey.

Key words: Action; participation; strategic planning; process design; democratization of societies.

(Tekeli & Pınarcıoğlu, 2004). Bu gerekçeyle, temsili demokrasi modeli toplumsal alanlarda katılımcı demokrasi modeli ile desteklenmelidir (Ataöv, 2007a).

Demokratik ve katılımcı bir toplumun gelişmesine üç toplumsal alanda değişimlerle destek verilebilir. Bunlar çalışma hayatı, eğitim ve planlamadır. Bu üç alan, toplumun farklı kesim ve gruplarından bireyleri biraraya getiren yoğun sosyal süreçleri üretir. Sosyal süreçler karar verme, karar uygulama ve etkilenme alt süreçlerini içerir. Bu süreçlerin yönetim



yaklaşımı katılımcı sayısını, kararlara taahhütü ve sürdürülebilirliği etkiler. Bu yüzden, bu tür toplumsal alanlardaki sosyal süreçlerin nasıl biçimlendiği önemlidir. Sosyal süreçler büyük kitleleri içine katar, toplumsal kararlar üretir ve uygulama ortamları doğurur. Dolayısıyla, çalışma hayatı, eğitim ve planlama toplumsal hareketin tetiklendiği ve harekete geçtiği alanlar olabilir. Bireylerin çoğunun dışlandığı ve kapalı sistemler gibi işletilen karar verme süreçleri toplumsal değişimin en az gerçekleştiği durumları oluşturur. Katılımcı ve açık sistemler olarak çalışan süreçlerde toplumsal değişim en yüksek düzeyde gerçekleşebilir. Böyle ortamlar toplumsal değişim için kaçınılmaz fırsatlardır.

Planlama, açık bir sistem olarak tasarlanıp uygulanabildiğinde, daha iyiye doğru giden oldukça etkili bir toplumsal değişim süreci tetiklenebilir. Bu yaklaşım, özellikle 1980'lerden sonra hakim olan katılımcı ve işbirlikçi özellikleri vurgulayan, demokrasi, eşitlik ve sürdürülebilirlik gibi küresel akımları izleyen planlama paradigması çerçevesinde anlaşılabilir. Buna göre, planlama, en basit tanımıyla, sadece otoritenin veya uzmanların değil, tüm ilgi gruplarının karar verme sürecine katılımı temeline oturan yeni bir sosyal görüşün kabulü ile söz konusu yerin mevcut durum değerlendirmesinin yapılması, gelecek hayalinin tanımlanması ve bu hayale ulaşacak projelerin tasarlanması sürecidir. Bu nedenle, sadece çıktıları üretmek planlamayı tanımlamak için yeterli değildir. Planlama, anlama ve ileriye dönük hayalleri sistematik olarak biçimlendirme sürecinin yönetimiyle de ilişkilidir. Bu paradigmanın en yaygın yaklaşımı müzakereci ve işbirlikçi planlamadır (Forester, 1999; Healey, 2004, 2003, 1997). Bunun yanında, pratik tepkisel (Wong, 1998); taahhütçü (Burby, 2003; Innes, 1996; Tekeli & Pınarcıoğlu, 2004) ve stratejik (Albrechts, 2004; Albrechts et al., 2003; Friedmann et al., 2004) planlama yaklaşımları da vardır.

Stratejik planlama yaklaşımı, söz konusu il veya bölge olduğunda, ilgili yerin gelecekte nasıl olacağı, hangi yöne doğru gelişeceği veya hangi alanda daha güçlü olacağı ile ilgili soruları sorar. Çalışmanın yapıldığı yeri planın yapıldığı zamandan daha iyiye doğru götürmek nihai hedeftir. Bu yüzden gelecek planlaması stratejik bir yaklaşım ile yürütülür. Söz konusu yer için en güçlü ve en geçerli gelecek adımının programlanması yapılır. Bu bir gelecek hayali kurma ve bunun nasıl hayata geçirebileceğinin araçlarını geliştirme çalışmasını da gerektirir. Bu yüzden, bir yerin gelecek hayalinin içeriğinin "nasıl" belirleneceği, bu hayalin içeriği ve kalitesi kadar önemlidir.

Stratejik planlama yasal olarak, 2004 yılından sonra "Kamu Reformu" olarak bilinen bir dizi yasal düzenlemelerle Türkiye'nin kentsel planlama gündemine daha etkili bir şekilde girmiştir. Planlamada atılan bu yasal adımı, 1980'lerde başlayan ve 2000'lerin başında kuvvetlenen ülkesel politikalar bağlamında neoliberal bir yaklaşımın benimsenmesinin bir uzantısı olarak yorumlamak mümkündür (Balaban, 2008; Bayırbağ, 2000). Bunun yanında, bu yasalar yerel yönetime farklı bir planlama yaklaşımı getirip mekansal ve kurumsal stratejik planlama yapılmasını ve bunun ilgili aktörlerin katılımıyla gerçekleştirilmesini

öngörmüştür. Bununla birlikte, geleneksel planlama yaklaşımı, stratejik planlama başlığı altında, pratikte bir çok yerde hakim olmaya devam etmektedir. Bu uygulamalar, genelde, ekonomik büyüme ve gelişimi teşvik eden akılcı planlama (örnek: Faludi, 2000) ve/veya estetik formu temel alan normatif planlama (örnek: Zube, Sell & Taylor, 1982) paradigmalarına yakın uygulamalardır. Ancak, her iki paradigmayı izleyen planlama pratiği, genelde kapalı bir sistem olarak yürütülmekte, parçacı bir gelişime temel oluşturmakta, ciddi bir kaynak ve zaman kaybına neden olmakta ve planlama sürecini sosyal tabandan ayırmaktadır. Bu yüzden, stratejik planlama yaklaşımını iyi yorumlamak ve nasıl yapılabileceğinin yollarını iyi tanımlamak gerekmektedir.

Bu tür planlama ve uygulama yaklaşımlarının hakim olmasının iki nedeni olabilir. Birincisi, politik ve ekonomik çıkarların, yani ulusal ve/veya uluslararası merkezli çıkarların yerel çıkarlar üzerinde hakim olmasıdır. İkincisi, yerel yönetimlerin stratejik planlama süreçlerinin dünyada geçerli planlama söylemlerine ve uygulamalarına uygun, yani demokratik ve katılımcı bir anlayışla yönetme koşullarının sağlanmasında ortaya çıkan aksaklıklarla ilgili olmasıdır.

Bu çalışma ikinci sorunsal üzerinde odaklanmakta ve stratejik yaklaşımı olan bir planlama sürecini katılımcı demokratik bir anlayışla yönetmek için gerekli üç genel koşulu tartışmaktadır. Buna göre, kentsel düzeyde karar verme süreçlerinin demokratikleşmesinde planlamanın katılımcı bir süreç içerisinde yönetilmesi, tam katılımı sağlama ve eyleme dönük bilgiyi üretmesi gerekmektedir. Bunu yaparken, yazı stratejik yaklaşım ile yürütülen planlama süreçlerinin nasıl toplumsal değişim süreci olarak ele alınabileceğine odaklanacaktır. Bu bağlamda, stratejik yaklaşımın karar verme süreçlerinin demokratikleşmesindeki rolünü tartışacak ve bunu Türkiye'de bölge ve il ölçeğinde gerçekleştirmiş beş örnek uygulama ile destekleyecektir. Bu uygulamalar, 1990'lar ile 2010'lar arasında Ege Bölgesi'nde ve Kocaeli, Ankara, Adıyaman, Bursa illerinde yürütülmüş katılımlı planlama çalışmalarıdır: Ege Bölgesi Stratejik Planlama, Kocaeli Stratejik Planlama, Ankara İli Stratejik Planlama, Kommagene-Nemrut Alan Yönetimi Planı Planlama ve Bursa İli 1/100,000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı Planlama çalışmalarıdır. Stratejik yaklaşımlarının yanı sıra hepsinin temelde benzer yöntemsel kurguya göre tasarlanmış olduğundan bu beş çalışma seçilmiştir. Ancak bağlamsal farklılıklar katılımlı demokratik planlama sürecinin uygulamadaki farklılıklarını da ortaya çıkartmaktadır.

Buna göre, bu sunuş aynı yöntemsel yaklaşımla farklı toplumsal bağlamlardaki uygulamaların farklı katılımlı demokratik planlama süreçlerini, katılım düzeyini ve eyleme dönük bilgiyi üretebileceğini de göstermiş olacaktır. Yazı, örnek uygulamalarda üretilen kararları kapsamamaktadır, çünkü her bir uygulamanın çıktılarının tartışması ayrı olabilecek bir yazı konusudur. Bu bilgiye ulaşılması istendiği takdirde ilgili kaynaklar gösterilmiştir. Örnekler yazının stratejik planlama sürecinin demokratikleşmesi için savunduğu üç koşul üzerinden karşılaştırmalı olarak sunulacaktır.

## KATILIMCI STRATEJİK PLANLAMA SÜREÇ TASARIMI

Katılım süreçleri yerel bağlam ve dinamiklere göre farklı olarak biçimlenebilirler. Ancak, başarılı katılımcı uygulamalarda stratejik planlama birbiriyle paralel giden iki genel süreçten oluşur. Planlamanın, yani stratejik yerel bilginin üretildiği süreci, izleme ve değerlendirmesi süreci destekler. Planlama süreci belli başlı üç aşamadan oluşur. Bunlar hazırlık, çevresel ve mevcut durumun değerlendirmesi ve gelecek tasarım aşamalarıdır. Bu süreçte bilgi, gelecek hayalini simgeleyen soyut kavramdan uygulama proje planlarına dek somutlaştırılır. Bu, soyut bilgiyi her aşamada ayakları yere basar hale getirecek bir biçime sokar. Her aşama kendi içinde kendi kendini değerlendiren bir mekanizma gibi çalışır. Bir önceki aşamada üretilen bilgi değerlendirilir, yeniden oluşturulur ve güncel koşullara göre netleştirilir.

'Hazırlık' aşamasında, örgütsel işbirliğin altyapısı kurulur, taslak süreç tasarımı geliştirilir, söz konusu kentin bağlamsal ve tarihsel yapısı irdelenir ve paydaş haritası oluşturulur. Bu kapsamda, örgütsel işbirliği için süreci yönetecek teknik ekip kurulur, protokoller imzalanır. Süreç haritası geleceği planlama sürecinin tasarımıdır. Süreç haritasında aşamalar, kullanılacak yöntem ve teknikler ve beklenen çıktılar detaylandırılır. Bağlamsal ve tarihsel yapı, anahtar kişilerle yapılan yüzyüze görüşmelerin ve daha önce yapılmış çalışmaların ve yayınların derlenmesi, incelenmesi ve değerlendirilmesi ile biçimlenir. İddia sahibi<sup>1</sup> haritası, söz konusu kentin kurumsal yapısını tanıyan kişilerin yanısıra kentte hak iddia edebilecek kamusal (örnek: atanmışlar, seçilmişler, üniversiteler, vb.), özel (örnek: kentin ekonomik faaliyet gösteren büyük kuruluşları, vb.) ve sivil (örnek: sivil toplum örgütleri, odalar, dernekler, medya, vb.) kurum ve kuruluşlardan temsilcilerin, karar vericilerin ve uygulayıcıların katkısı ile oluşur.

'Çevresel ve mevcut durum değerlendirmesi' aşamasında, ilgili taraflar ile birlikte çevre koşullarının ve mevcut durumun tespiti ve değerlendirmesi yapılır. Çevresel koşulların değerlendirilmesi gelecekte kenti olumlu ve olumsuz etkileyebilecek dışsal senaryoların üretilmesini sağlar. Mevcut durumun tespiti, güçlü ve zayıf yönlerin ortaya çıkartılması ve değerlendirilmesidir. Bu aşamada, birbirinden bağımsız olarak, katılımcılar ile mevcut durumun değerlendirildiği ve gelecek beklentisinin biçimlendirildiği odak grup çalışmaları yapılabilir. Bu toplantılar, ayrıca, yönetimi ve yaklaşımı anlatma ve planlama süreciyle ilgili bilgi verme fırsatı yaratır.

'Gelecek tasarımı' aşamasında ilgili taraflar biraraya gelir ve ortaklaşa kent vizyonunu, stratejileri, projeleri ve eylem planlarını tasarlar. Bunun için geniş katılımlı çalıştaylar ve küçük grup çalışma toplantıları yapılabilir. Bununla birlikte, katılımcı

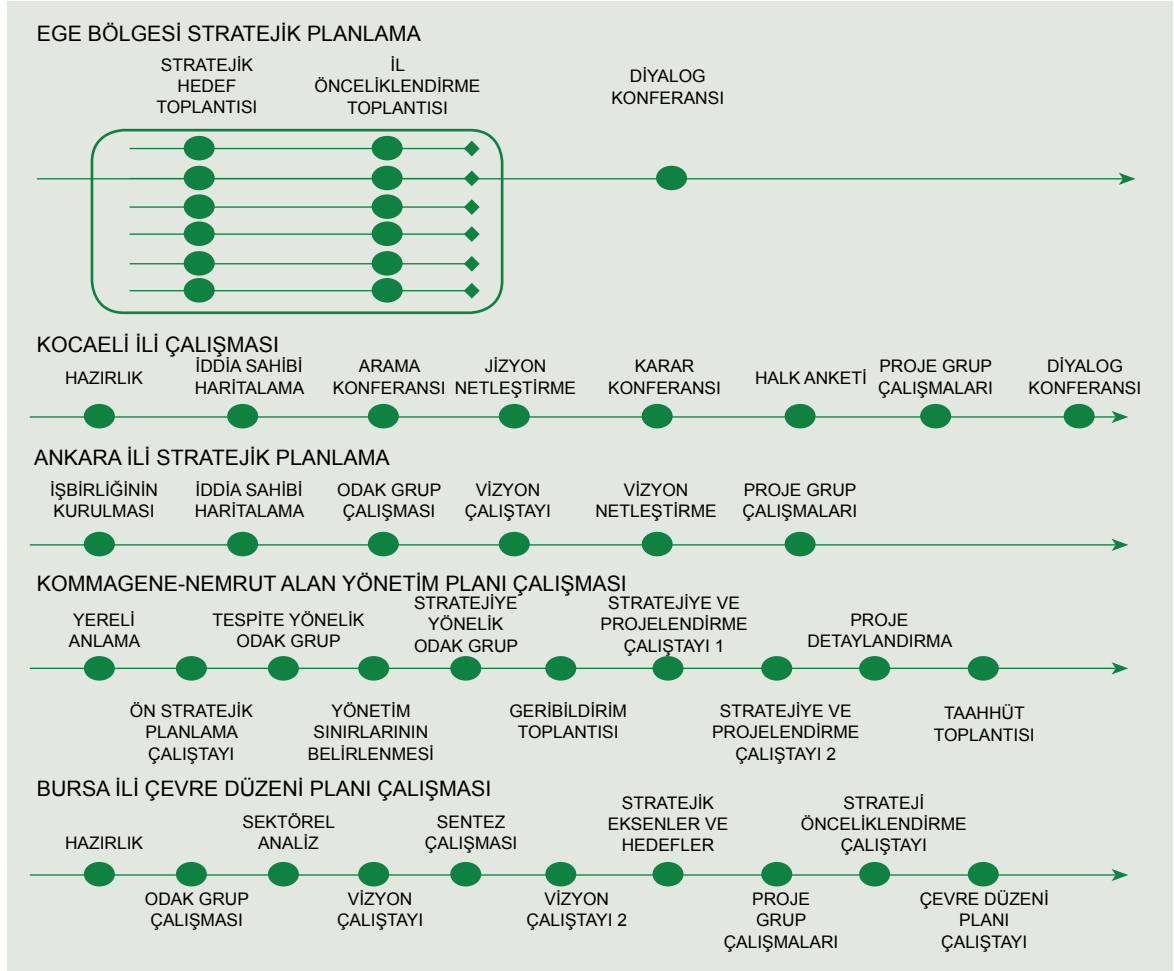
sayısı belli aşamalarda çoğalabilir veya azalabilir.

Katılımcı planlamanın, uzun vadede, bireysel ve toplumsal açıdan sayamayacağımız, hatta kimi zaman tahmin edemeyeceğimiz kalıcı ve yapıcı getirileri vardır. Bunun yanında, çok aktörlü değişim süreçleri oldukları için, uzun sürebilen sancılı süreçler gelişebilir. Bu da, çoğu zaman koordinatör kuruluşlar için cesaret kırıcı olabilmektedir. Öte yandan, sistematik ve uygun yaklaşım, yöntem ve tekniklerle yönetilmiş başarılı örnekler katılımlı planlamanın yapılabilirliği'ni önemli ölçüde desteklemektedir. 1990'ların sonunda uygulanan Ege Bölgesi Stratejik Planlaması, 2000'lerin başında gerçekleştirilen Kocaeli Kent Vizyonu, 2000'lerin ortasında yürütülen Ankara İli Stratejik Mekansal Planlama girişimi, 2007-2011 yılları arasında geliştirilen Kommagene-Nemrut Alan Yönetim Planı ve 2011-2012 yılları arasında gerçekleşen Bursa İli Çevre Düzeni Planı'na ilişkin planlama süreçleri buna örnek teşkil etmektedir. Grafik 1'de basitleştirilmiş haliyle sunulan bu çalışmalarda, planlama süreçleri 'Eylem Araştırması' olarak ele alınmış; bu ele alış biçimi gereği olarak da araştırmalar toplumsal yaşamın bir parçası olarak yürütülmüştür. Eylem araştırmasının kuramsal temeline uygun olarak geleceğin birlikte tasarlanması aracılığı ile toplumsal gelişime odaklanılmış ve çalışma döngüsel bir düşünsel süreç olarak yürütülmüştür (Greenwood & Levin, 1998; Gustavsen et al., 2001; Reason & Bradbury, 2001).

Eylem araştırması, sosyal bilimleri, özellikle eğitim alanında başlamak üzere 1940'lardan beri etkileyen; daha sonra, sağlık, kurumsal yapılanma, yönetim, toplumsal gelişim ve kalkınma gibi alanlara yayılan, son yıllarda da mekansal çalışmalarda benimsenen bir yaklaşımdır. Amerikan Pragmatizm Felsefi Okulu'nu büyük ölçüde etkileyen John Dewey'nin (1991) toplumsal gelişimin kolektif süreçlerinin demokrasi kavramı ile ilişkisini bir araştırma biçimi olarak ele alması eylem araştırmasının en önemli çıkış noktalarından birisidir. Pozitivist ve yorumcu paradigmalardan farklı ve eleştirel kuram ile ilişkilidir. Farklı yöntem ve tekniklerin birbirini tamamlayıcı şekilde uygulanmasına ve akademik bilgiyle yerel/pratik bilginin bütünleşmesine olanak sağlar. Bu araştırma yaklaşımının hedefi gereği, örnek uygulamalarda da, bilimsel bilginin üretilmesinde ve kararların alınmasında uzmanların ve ilgi gruplarının ortak bir süreçte yer almaları, dolayısıyla bilgi üretim ve karar alma süreçlerinin demokratikleşmesi ve kolektif öğrenmenin güçlenmesi üzerinde durulmuştur (Şekil 1).

Bölgesel ölçekte bir sivil örgüt tarafından başlatılan ve yürütülen örnek Ege Bölgesel Stratejik Planlama çalışmasıdır. Bu proje ile, 1995'de Ege Ekonomisini Geliştirme Vakfı (EGEV) ve Devlet Planlama Teşkilatı'nın (DPT) işbirliği ile Ege Bölgesi kapsamında katılımlı bir kalkınma süreci başlatılmıştır (Ataöv & Eraydın, 2010). Önce, yerel ve merkezi üst düzey karar vericiler, oda başkanları ve/veya genel sekreterleri, sivil toplum kuruluşları, uzmanlar, yerel üniversiteler, yerel yatırım şirketlerinin temsilcilerinden oluşan bir katılımcı grupla katılımlı bir strateji toplantısı yapılmıştır. Daha sonra Afyon, Aydın, Balıkesir, Çanakkale, Denizli, İzmir, Kütahya, Manisa, Muğla ve Uşak illerinden oluşan toplam on belediye ile birbirinden bağımsız

<sup>1</sup> 'İddia Sahibi' yasadaki belirtilen 'paydaş' kavramı yerine kullanılmaktadır. 'Paydaş' kavramı, farklı bilim dallarında (örneğin; işletme ve çevre bilimleri) 'hissedar/ortak' kavramı ile eş değerde kullanılmaktadır. Burada iddia sahibi kavramı 'hak iddia edecek ilgi grubu' anlamında kullanılmaktadır. Bu yüzden, metinde paydaş kavramı yerine yer yer iddia sahibi kavramı kullanılmıştır.



Şekil 1. Örnek uygulamaların basitleştirilmiş katılımlı planlama süreçleri.

olarak vizyon geliştirme ve strateji belirleme toplantıları ve konferansları düzenlenmiştir. Her ilde il vizyonunu hayata geçirecek projeler arasında öncelikler belirlenmiş ve yine tüm illerden gelen temsilcilerin katıldığı Diyalog Konferansı'nda yerel aktörlerin kararlarla ilgili taahhütleri alınmıştır. Ayrıca, bu sürece paralel olarak bölgesel kalkınma ajanslarının oluşumuna yönelik yasal ve uluslararası toplantılarla yoğun bir ikna süreci yaşanmıştır.

Bir diğer stratejik planlama katılımlı süreç örneği, İstanbul'un komşusu Kocaeli'nde, 2003'de, Kocaeli Sanayi Odası tarafından başlatılan ve eşgüdümü Sanayi Odası'nca sağlanan Katılımlı Kocaeli Kent Vizyonu çalışmasıdır (Ataöv, 2008). Bu kolektif çaba 1970'lerde o dönemin Belediye Başkanı Sefa Sirmen tarafından İzmit'te katılımlı sosyal konut tasarımı ile başlayan (Bulca et al., 1979), 1990'larda Habitat II'de Yerel Gündem 21 ilkelerinin etkin katkısı olan ve kent kurultayı yapısıyla ilk yönetim modelini geliştiren, 1999 depremiyle sivil örgütlenmeye ağırlık veren bir toplumsal ve örgütsel altyapı üzerine inşa edilmiştir.

Katılımlı planlama süreci 2004 Eylül'üne kadar sürmüş ve bu tarihten sonra, kurumların kararları uygulaması ve bunu katılımcı izleme ve koordinasyon komitesinin takip etmesi ile

devam etmiştir. Kocaeli projesi 1100'den fazla Kocaelili ile Arama Konferansı, Karar Konferansı ve Diyalog Konferansı gibi bir dizi katılımlı strateji çalıştayları ve vizyon netleştirme ve proje detaylandırma toplantıları, halk anketleri, basın toplantıları, gazete yazıları, televizyon programları ve sık sık gerçekleştirilen izleme ve değerlendirme toplantılarıyla geliştirilmiştir. Büyük katılımlı çalıştaylara yüzden fazla yerel yönetim, valilik, il müdürlükleri, meslek odaları, sivil toplum kuruluşları ve üst düzey donanma temsilcileri, akademisyenler ve medya mensupları katılmıştır. Bütün katılımcıların, ortak bilgi üretimini hedefleyen ve her yeni ortak adımda bir önceki aşamada üretilen bilginin üzerine inşa etme ilkesi üzerine kurulu bir bilgi üretim sürecine katılımının sürekliliğine özellikle özen gösterilmiştir. Halk anketi binden fazla kişiyle kentin ilçe merkezlerinde kurulan masalarda dört gün boyunca uygulanmıştır. Uygulama ve yaygınlaştırma dönemi yine bu süreçte yer alan kurum ve kişiler tarafından planlama aşaması bittikten sonra başlamıştır.

Ankara İli Stratejik Planlama çalışması 2005'de başlamıştır (Ataöv & Kristiansen, 2012). Bu çalışmanın alt yönetsel ve kurumsal altyapısı Türkiye Ekonomi Politikaları Geliştirme Vakfı (TEPAV), Türkiye Sanayi Sevk ve İdare Enstitüsü (TUSİDE) ve Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı (TESEV)

gibi sivil kurumların ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nin (ODTÜ) desteği ile kurulmuş; Ankara Valiliği İl Özel İdaresi (AİÖİ) tarafından yürütülmüştür. Süreç, 700'den fazla kurumla birlikte odak gruplar şeklinde, tek tek kurumlar ele alınarak kurumlar düzeyinde durum değerlendirme ve Ankara iline yönelik gelecek beklentilerinin saptanmasıyla başlamış; 100'den fazla ilgi gruplarının üst düzey karar vericilerinin ve uzmanların katıldığı vizyon toplantısı ile devam etmiştir. Bu çalışmalarından çıkan strateji alanlarına göre, her strateji alanı için ilgili karar vericiler, uzmanlar ve uygulayıcılardan oluşan alt gruplar halinde stratejiler, politikalar ve eylem planları üretilmiştir.

İl strateji ve politikalarının geliştirilmesi sürecinde AİÖİ, il vizyonu ve gelecek planı ile tutarlı olarak kendi kurumsal vizyon ve stratejilerini geliştirmeye başlamıştır. Yeni yasalar dikkate alındığında, Ankara ili ve AİÖİ kurumsal vizyon çalışmasının, birbirine paralel ve birbirini besleyen süreçler olarak tasarlanıp uygulandığı ve ilgi grupları ile birlikte yürütüldüğü özgün bir çalışma olduğu söylenebilir.

Kommagene-Nemrut Alan Yönetim Planı planlama süreci sekiz ilgi grubunu temsil eden kişilerin katılımıyla 2005 ile 2010 yılları arasında restorasyon, planlama, kimya, jeoloji, inşaat gibi farklı disiplinlerden gelen 40 kadar uzmandan oluşan bir ekip tarafından yürütülmüştür. Uzun bir süreye yayılmış olması, alanın ulusal ve uluslararası öneminden kaynaklanan merkezi ve yerel düzeyde politik bir süreç olması, her düzeyde katılımcıları harekete geçiren, sürecin avukatlığının ve yatay-dikey iletişimin sağlanmasını gerekli kılmıştır. Sürece 300'e yakın merkezi ve yerel yönetim, üniversite, sivil toplum kuruluşu, vakıf, meslek odası ve medya temsilcileri, muhtar ve öğretmen gibi yerel liderler ve uzmanlar katılmıştır. Alan yönetim planlama süreci, dört paralel süreçten oluşmuştur (ODTÜ-KNKG, 2010). Bunlardan birincisi uzmanlar tarafından kültürel kaynakların saptandığı ve değerlendirildiği aşamadır. İkincisi, birinci süreçte üretilen ve derlenen bilginin merkezi ve yerel ilgi grupları ile birlikte üretilen eylem yönelik bilginin bütünleştirildiği katılımlı bilgi üretim sürecidir. Üçüncü süreç, yapılmış çalışmaların gerek kurumsal gerekse ekip içi paylaşımı, değerlendirmesi ve izlenmesi için yapılan toplantıları kapsar. Sonuncusu ise, toplanan ve üretilen bilginin akademik yayın ve sunuşlarla, aynı zamanda yerel medya ve basın toplantıları aracılığıyla yaygınlaştırılması sürecidir.

Alan yönetim planı katılımlı planlama sürecinde ise, bir koruma alanında gelecekte atılacak adımların tanımlanması gerektiği için koruma ve stratejik yaklaşımlar bütünleştirilmiştir ve süreç tasarımında geçerli uygulamalar göz önünde bulundurulmuştur. Buna göre, çalışma uluslararası koruma uygulamalarına uygun olarak, ön hazırlık aşaması ile başlamıştır. Bu aşamada, amaç ve hedefler tanımlanmış, arşiv ve yazılı kaynak taraması ve yönetsel kurgu yapılmıştır. Daha sonra, kültürel kaynakların önem/değer, sorun/risk ve potansiyelleri saptanmış; fiziksel durum saptandıktan sonra; iddia sahibi haritası ortaya çıkartılmış ve ön saptamalar yapıp görüşler alınarak yönetim kurgusu tanımlanmıştır. Buna göre, kültürel kaynaklar saptanmış, var olan yerel bilgiler uzmanlar tarafından

gerçekleştirilen alan çalışması, ön saptama ve vizyon çalıştayları ve merkezi, il, ilçe köy yerleşkesi düzeylerinden ilgili aktörler ile odak grup çalışmaları yapılmıştır. Üçüncü aşamada, kültürel kaynaklara ilişkin fiziksel durumun, önem/değer, sorun/risk, potansiyel, ilgi grupları ve yönetim bağlamının değerlendirilmesi yapılmış ve sentez çalışmaları yapılmıştır. Bu aşamada, yönetim alan sınırı belirlenmiş ve çalışma alanının koruma ve geliştirme açısından anlamlı alt bölgeleri tanımlanmıştır. Bunu, hedef oluşturma, strateji geliştirme, plan hazırlama ve projeler tanımlama aşamaları izlemiştir. Bu aşamada, strateji netleştirme ve projelendirme çalışmaları yapılmış, çıktılar uzmanların önerileri ile bütünleştirilerek yönetim planı üretilmiştir. Son olarak, plan ilgili karar vericilere sunulmuş, son taahhütler alınmış ve geribildirimler alınarak planın güncellemesi yapılmıştır.

Son uygulama örneği, 2011 ve 2012 yılları arasında yürütülen Bursa 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı Planlama sürecidir (BBB-BİÖİ, 2013). Stratejik planlama mantığı içerisinde kurgulanmış bu süreci İstanbul Teknik Üniversitesi, Uludağ Üniversitesi ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nden 40'a yakın bir uzman ekip Bursa Büyükşehir Belediyesi bünyesi içerisinde kurulan Planlama Yönetim Merkezi ve Bursa İl Özel İdaresi ile eşgüdümlü olarak yönetmiştir. Sürece sekiz ilgi grubundan üst düzey yönetici, temsilci ve kişiler katılmıştır. Bu gruplar merkezi yönetim, yerel yönetim, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları, meslek odaları, yerel liderler, uzman ve medyadan oluşmaktadır. Katılımlı planlama sürecinin ara aşamalarına 150'ye yakın üst düzey yerel ve merkezi yönetici ve 150'ye yakın sivil toplum ve meslek odaları üst düzey yöneticileri; 250'den fazla merkezi ve yerel yönetim, sivil toplum kuruluşu ve meslek oda, uzman, medya ve üniversite temsilcisi, 40'dan fazla uzman ve akademisyen sistematik olarak tüm sürece katılmıştır. Süreç birbirine paralel ve eşgüdümlü olarak yürütülmüş dört alt süreç olarak yürütülmüştür. Bunlar katılımlı planlama, mekansal planlama, sektörel analiz ve değerlendirme, iletişim ve yaygınlaştırma süreçleridir.

Katılımlı planlama sürecinde, ortak bilginin temelini üretmek üzere göreceli olarak küçük, ancak temsili gruplar gibi çalışan, aralarında eşgüdüm bulunması gereken konu temsilcilerinden oluşan çalışma grupları oluşturulmuştur. Çalışma gruplarının toplantıları yanında, özellikle bağlamı ve yeri anlama aşamasında odak gruplar uygulanmış, vizyon ve stratejiler ile ilgili ortak görüşün oluşturulmasına ve katılımcıların oluşturulan kararlara taahhütlerinin alınmasına yönelik geniş katılımlı çalıştaylar düzenlenmiştir. Çalışma gruplarında stratejiler, hedefler, projeler ve eylem planları detaylandırılmış, en son aşamada, her grubun tüm katılımcılara sunulduğu, ortaklaşmaların yapıldığı ve taslak planın sunulduğu geniş katılımlı geribildirim ve netleştirme toplantısı yapılmıştır. Odak gruplar ve çalıştaylar yanında, gerek ilgi grupları üst yöneticileri ve temsilcileri, gerekse uzman ve akademisyenlerden seçilmiş eşgüdüm ve planlama ekibi arasında, ayda en az bir kere yüzyüze derinlemesine görüşmeler, tematik ve sorunsal diyalog ve netleştirme toplantıları düzenlenmiştir. Bu görüşme ve toplantılar, ihtiyaç duyuldukcça, yerel bilginin öğrenilmesi, doğrulanması ve/veya



sorgulanması ve ortak bilginin netleştirilmesi ve kavramsal düzenlemelerin ve anlaşmaların yapılması için düzenlenmiştir. Sektör analizleri ve değerlendirme çalışmaları danışman uzman ve akademisyen gruplar tarafından yürütülmüştür. Bunlar, mevcut durumun saptanması ve değerlendirilmesine, sentez çalışmalarına ve çalışma gruplarına katılmışlardır. İletişim ve yaygınlaştırma çalışmaları katılımlı planlama, mekansal planlama, sektörel analiz ve değerlendirme çalışmalarında üretilmiş bilginin daha geniş katılımcı gruplara duyurulması ve geribildirim alınması işini yapmıştır. Buna göre, geniş katılımlı bilgilendirme toplantısı, basın toplantıları, Ankara'da merkezi üst düzey yöneticilerle görüşmeler, konferans bildiri, güncellenen web sitesi, gazete yazıları gibi araçlar kullanılmıştır.

## STRATEJİK YAKLAŞIMLI PLANLAMADA KATILIM

Günümüzdeki yaygın anlayışa göre, planlamada stratejik yaklaşımın geleneksel planlama yaklaşımından en temel farkı katılımcı bir anlayışa sahip olmasıdır. Bu bağlamda, güncel stratejik planlama tartışmaları, başarılı uygulamalar ve yasalar stratejik planlama çalışmasının kentte hak iddia eden gruplarla birlikte belirlenmesi gerektiğini söylemektedir. Burada kabul edilen varsayım, her grubun kendi uzman olduğu, üzerinde çalışma ve uygulamalar yaptığı alanla ilgili en sağlam ve geçerli bilgi düzeyine sahip olduğudur. Bunu dikkate almanın en etkili ve etkin yolu ise, o bilgiye sahip olan gruplarla birlikte ortak karar vermektir. Yani, karar verme sürecine iddia sahibi gruplarının katılımını sağlamaktır. Bu, katılımı temel alan bir yaklaşımdır. Bununla birlikte, doğal ve kültürel miras gibi toplumsal değerlerin ve kentsel sistemlerin varlığını sürdürmesi için yapılmış bilimsel çalışmalar ve öngörüler kısa vadeli çıkarılara teslim edilemez (Tekeli, 2006). Özümüzü feda etmek, bir süre sonra kentsel yaşam alanımızı ve dolayısıyla kendi yaşamımızı yok etmeye götürebilir.

Bu kabulle, kente ilişkin gelecek tasarımı gibi büyük, uzun vadeli ve kentsel yaşama duyarlı bir kararın ancak çok aktörlü bir planlama sürecinde verilebileceğini savunmak mümkündür. Bir kenti ve ürettiği kentsel yaşamı sadece bir parçasıyla açıklayamadığımızı göre, kentin gelecek tasarımı oluştururken de, sadece bir ilgi grubunun yaşamasına izin veren bir ortamda kurgulayamayız. Uzmanlık alanımız dışındaki gruplar adına karar veriyorsak, bu ya eksik ya da yanlı olacaktır. Örneğin, tarihi, kültürel, doğal zenginlikleriyle özel bir konuma sahip olan İzmir'de, sadece sanayi gözlüğüyle bir gelecek planı yapamayız. Öte yandan, üretimi göz ardı eden bir vizyon da gerçekçi olmayabilir.

## KATILIM KOŞULLARI

Katılım düzeyi iki koşula bağlı olarak farklılık gösterebilir. Bunlardan birinci koşul aktif yurttaşlıktır. İkinci koşul katılıma imkan veren bir yönetim mekanizmasının varlığıdır. Ülkemizde zaten katılımcı anlayış yöresel ve bağlamsal özelliklerine göre İzmir, Bursa ve Eskişehir gibi bazı illerimizde tarihsel olarak kentsel yaşamın bir parçası olmuş ise de, özellikle 1990'lardan

sonra uluslararası ve küresel ilişkilerle Türkiye'deki planlama pratikleri genelde merkezîyetçi niteliğini kaybetmeye başlamıştır (Ataöv, 2007a). Bu çerçevede, giderek demokratikleşme bağlamında değer kazanan 'katılım', 'sürdürülebilirlik' ve 'çok boyutluluk' gibi kavramların plan stratejilerinin belirlenmesindeki önemi kabul edilmiştir (UNCHS, 1996). Bu durum bir yandan, bireylerin karar verme süreçlerine daha aktif bir şekilde katılımını desteklemiştir; öte yandan, kentsel yönetim mekanizmasına daha katılımcı bir düzen getirilmesine katkıda bulunmuştur.

Katılım anlayışının ülkemizde yerel yönetimce kabul görebilmesini sağlayan bir gelişim 1996'da İstanbul'da düzenlenen Habitat II toplantısı sonucunda kabul edilen Ulusal Eylem Planı'dır (United Nations, 1996). Ulusal eylem planına dayalı olarak, sürdürülebilir insan yerleşmelerinin gelişimine klavuz olma niteliği taşıyan Yerel Gündem (YG) 21 eylem programı hazırlanmıştır. Bu kapsamda, 'insan merkezli' ve sürdürülebilir gelişimi içeren bir dizi taahhütte bulunulmuştur. Plan, kentsel konularla ilgili karar verme süreçlerinde yerel yönetimlerin yerel iddia sahiplerine danışmalarını ve yerel stratejilerin bu görüşler dikkate alınarak geliştirilmesini öngörür.

Bunun yanında, 2004 yılında yürürlüğe giren 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2005 yılında yürürlüğe giren 5393 sayılı Belediye Kanunu ve 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu yerel yönetimlerin mekansal ve kurumsal stratejik planlarını yerel ilgi grup temsilcilerinin katılımıyla hazırlanmasını şart koşmuştur. Bu yasal değişikliklerdeki katılım olgusunun en önemli somut yaptırımı, Belediye Kanunu'nun 76'ncı Maddesi gereğince kent vizyonunun ve stratejilerinin geliştirilme sürecinde YG 21 çerçevesinde oluşan Kent Konsey'leri ile işbirliği yapılmasını öngörmesidir.

Yine, 1990'lardan sonra Avrupa Birliği ve uluslararası kuruluşların katkısı ile hızlanan sivil hareket kent yönetiminde halk katılımını desteklemiştir. Ülkemizde dörtte üçü aktif halde olan 100 binden fazla kayıtlı sivil toplum kuruluşu vardır (STGM, 2007). Ancak, bunların bir kısmı salt lokal açmak için, bir diğer kısmı cami yaptırmak için kurulmuş derneklerdir. Bunlar elendiğinde sivil değerlere göre işleyen sivil toplum kuruluşu sayısı parmakla gösterilebilecek kadar azdır. Bu sayı topluma oranla az gibi gözükse de, aktif yurttaşlığın gelişim süreci içerisinde olumlu bir ilerleme olarak değerlendirilebilir (Ataöv, 2007a).

Örnek uygulamalara bakıldığı zaman, Bursa ve Adıyaman illerindeki katılımlı planlama süreçlerini yerel ve merkezi yönetimlerin, yani en güçlü karar verici ve uygulayıcılar tarafından başlatıldığı, Kocaeli'nde ise, katılımın liderliğini meslek odasının yaptığı görülmektedir. Ege Bölgesi'nde vakıf ve kamunun işbirliği ile yürütülüp; Ankara'da iki vakıf ve üniversite tarafından başlatılan süreç il merkezi yönetimi tarafından sahiplenilmiştir. Bursa'da Bursa Büyükşehir Belediyesi ve Bursa İl Özel İdaresi, Adıyaman'da Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Adıyaman Valiliği, Kocaeli'nde Kocaeli Sanayi Odası, Ege Bölgesi'nde EGEV ve DPT, Ankara'da TEPAV, TUSSİDE ve TESEV gibi sivil kurum-

ların ve ODTÜ ile başlatılıp, AİÖİ liderliğinde yürütülmüştür. Buna göre, Kocaeli dışında, tüm örnek uygulama alanlarında, karar verme mekanizmasının katılıma izin veren bir yapı içerisinde başlayıp yönetildiği öngörülebilir. Ege Bölgesi'nin stratejik planlama sürecini 'demokrasinin kalbi' diye de anılan (Ataöv & Eraydın, 2010), sivil toplumun meşruiyetinin güçlü olduğu İzmir ve bölgesinin gelişimi doğrultusunda çalışmalar yapan bir yerel sivil toplum kuruluşu kamu ile işbirliği içerisinde yürüttü. İzmir ve bölgesinin sosyo-kültürel ve siyasal bağlamsal özellikleri böyle bir girişimi karar verenler gözünde geçerli ve işbirliğini gerekli kıldı. Kocaeli için de durum benzerdi. Orada, süreç ekonomik ve siyasal açılardan güçlü bir çıkar grubu tarafından sahiplenilmiş bile olsa, diğer katılımcılar ile birlikte alınan ortak kararların dışına çıkılmadı (Ataöv, 2008). Ancak, karar verme süreci boyunca kimlerin hangi aşamalarda nasıl katıldığı da karar vericilerin taahhüt esnekliğini etkiledi. Örneğin, belediye seçimlerinin yaklaşması ve yönetime gelecek partinin değişebileceği ihtimali gibi nedenlerden dolayı, Kocaeli stratejik planlama süreci boyunca belediyenin katılımının düşük olması, dolayısıyla, alınan kararların geçerliliğinin belirsizliği, ancak o dönemin Çevre Bakanı'nın son aşamada alınan tüm kararları kabul etmesi, belediye dahil tüm aktörlerin de kararlara taahhütünü garantiledi.

Bunun yanında, İzmir, Kocaeli ve Bursa katılım tarihi olan yerlerdi. Aktif yurttaşlık devirini yanında, Ege Bölgesi stratejik planlama çalışmasında, ölçeğin büyüklüğü, buna karşın, yürütücü ekipteki teknik, maddi ve insan kaynağının yetersizliği, planlamanın yürütüldüğü 11 ilde, toplantı ve çalıştaylara katılmayan ya da katılamayanlar için ek bir çalışma yapılamamasına neden oldu. Sanayi merkezi, diğer bir deyişle, işçi kenti Kocaeli'nin önemli aktörlerinden işçi sendika temsilcilerinin defalarca planlama çalışmalarına çağrılmalarına rağmen, katılımlarının gerçekleşmemesine çözüm olarak, kamuoyu anketi aracılığıyla halkın görüşü toplanmaya çalışıldı. Bursa'daki süreç sivil toplumun her alanda çok aktif olması, dolayısıyla kent yönetiminin oldukça politikleşmiş olması durumu ile karşı karşıya idi. Belediye yönetimi ile siyasal görüş ayrılığına düşen ve bu yüzden güvensizlik ilişkisi içerisinde olan çok sayıda sivil toplum kuruluşu ve meslek odası sürece katılmayı reddetti. Bunların yanında, başkent olduğu için Ankara'da bir çok sivil toplum kuruluşu vardı, ancak kent ile ilgili karar alma sürecine katılım deneyimi ve birikimi yoktu (Ataöv & Kristiansen, 2012). Bu yüzden, sivil toplum kuruluşlarının sürece aktif katılımı oldukça zayıftı. Adıyaman ise, örnek uygulamalar arasında sivil toplum örgütlenmesi açısından en zayıf yer olmasına rağmen, orada aktif katılım ve sahiplenme güçlüydü. Bu süreçte, katılım köy yerleşkeleri düzeyine kadar gerçekleştirildi. Bu sonucu doğuran nedenlerden en önemlileri arasında projenin daha uzun zamana yayılmış olması, geniş ve iyi örgütlenmiş bir ekiple çalışılmış olması vardır.

## KATILIM DÜZEYLERİ VE GEREKÇELERİ

İlgi gruplarının planlama sürecine katılımı esastır. Bu bağlamda, yukarıda sözü edilen yasal düzenlemelerin, uluslararası anlaşmaların ve projelerin ülkemizde bireyin aktif katılımına

ve buna izin veren mekanizmaların daha açık ve esnek hale getirilmesine yardımcı olduğu söylenebilir. Ancak, katılım her uygulamada aynı düzeyde olmayabileceği gibi her farklı katılım düzeyi demokratik bir süreci garantilemez. Örneğin, yerel yönetim yasaları karar verme süreçlerine tam katılım ile ilgili belirsiz ifadeler içermektedir. Yasalar ilgili aktörlerin görüşünün alınmasını öngörmekte, ancak son karar verme yetkisini yerel yönetime bırakmaktadır. Aynı şekilde, YG 21 çerçevesinde de yerel yönetimlere yerel sorunlarla ilgili görüş ve öneriler getirilebilir; fakat karar verme sürecine katılamazlar.

Fikir edinmek için uzman görüşü almakla veya alınmış kararları sunmak için halkı toplamakla karar verme sürecine tam katılım sağlanmış olmaz. Nitekim, bugün kentsel planlamada katılım söylemi ve uygulama arasında belirgin farklılıklar gözlemlenmektedir. Bilimsel yazın, katılım kavramını üç genel aşamada açıklar (Arnstein, 1971; Pateman, 1970).

Birinci durum, karar vericilerin kararı vermesi ve bundan etkilenen grup veya kişilere bunu bildirmesi durumudur. Bu tür uygulamalarda katılımdan bahsetmek mümkün olmaz. İkinci düzeyde, verilen kararlar kararlardan etkilenen olan kişi veya gruplara sunulur ve karar ile ilgili geri bildirimler alınır. Geri bildirimler doğrultusunda karar vericilerin inisiyatifine bağlı olarak kararlar tekrar tanımlanabilir. Bu 'yarı katılım' düzeyinin sağlandığı bir durumdur. Son düzey 'tam katılım' düzeyidir. Bu düzey, ilgili taraflarla karar verme sürecinde birlikte ortak görüş oluşturulmasını ve alınan kararların ilgili tarafların işbirliği ile uygulanmasını öngörür. Tam katılım durumu katılımcı demokrasi anlayışının temel şartıdır.

Bu yazıda sunulan tüm uygulamalar, katılımcıların kararın üretilmesine tam katılımını esas alan eylem araştırması yöntemsel yaklaşımını benimsemiştir. Eylem araştırması katılımcıdır, katılımcıların eşit düzeyde söz alarak karar vermesine imkan verir (Emery, 1999; Emery & Trist, 1972). Bu da toplumsal düzeyde karar alma sürecinin demokratikleşmesini destekler. Katılımcıların karar alma aşamasına katılımı taahhütlerinin alınmasını da sağlar (Burby, 2003; Innes, 1996). Bu da bir sonraki aşamada uygulamanın gerçekleşmesini kolaylaştırır. Eylem araştırması yöntemi planlamanın katılımlı bir şekilde ortak bilgi üretim süreci olarak yönetilmesine olanak sağlar; bu da katılımcılar açısından etkin bir öğrenme fırsatı yaratır (Emery, 1999; Emery & Purser, 1996; Greenwood & Levin, 1998). Dolayısıyla, toplumsal gelişime odaklıdır.

Katılımlı süreçler mikro ve makro düzeyde oldukça politikleştirilmiş ve gelecek bilgisinin üretilmesi ile uğraşılan bir süreç olduğu için de manipülasyona açık süreçlerdir. Çok aktörlü bilgi üretimi, çalıştaylardaki küçük grup tartışmalarından üst düzey karar vericilerle yapılan toplantılara kadar değişen diyalog ortamlarında gerçekleşir. Bilgi sürekli inşa edilme halindedir, katılımcılar ortak anlamı oluşturuncaya kadar geribildirimlerle değişir, harmanlanır, dönüştürülür. Bu süreç dilin kullanımının yanında yoğun sosyo-psikolojik de bir süreçtir. Sunulan uygulamaların bu açıdan tarafların karara eşit katılımı ile ilgili analiz ayrı bir araştırma sorusuna cevap veren bir yazı konusudur. Bu yazıda, örnek uygulamaların eylem araştırmasının tam katılım

ilkesini pratikte de yöntemsel olarak taviz vermeden uygulandığı belirtilerek yetinilecektir.

## BİLGİNİN EYLEME DÖNÜŞMESİ

Stratejik planlama süreci eyleme dönük bilgiyi üretir. Bu katılımcı demokratik bir toplumun gelişmesinde ikinci gerekli koşulu oluşturur. Konuşmak düşüncenin bir parçası iken başkalarının söyleneni dinlemesi kişilerin birbirleriyle iletişim kurmalarını sağlar. Eylem ise bireyin gücünü artırır (Ataöv, 2006). Daha demokratik ve katılımcı bir toplumsal değişim sürecinde ilgi gruplarının kendi durumlarını değiştirmek için eyleme geçmeleri şarttır. Stratejik planlama bir değişim süreci gibi yönetilirse, üretilen ortak bilgi toplumsal yapılanma sürecine yeni ortak eylemi üretmek üzere bir veri olarak girer (Gustavsen et al., 2001). Bu çerçevede, örnek stratejik planlama süreçlerini toplumsal eyleme dönüştürmek için iki koşulun sağlanmasına çalışılmıştır.

Birincisi, planlama sürecinde eyleme dönük bilginin üretilmesidir (Burger & Luckmann, 1966). Katılımcı stratejik planlama sürecinde katılımcıların bağımsız ve kolektif olarak eyleme dönüştürebilecekleri ortak yerel bilgiyi üretmeleri önemlidir. Bu, ortak eylemin oluşması için üretilen yeni yerel bilginin eyleme dönük olmasını gerektirir (Ataöv, 2007b). Soyut tartışmalar ve kavramlar katılımcıların değişimi gerçekleştirmeleri için yeterli değildir. Stratejik planlama sürecinde, ortak kararlar soyut gelecek kavramından hayata geçirilebilecek somut projelerin eylem planlarına kadar tasarlanmalıdır. Bu yazıda sunulan uygulamaların hepsinde eyleme dönük bilginin üretim aşamasına kadar ortak bilgi somutlaştırılmıştır. Yanlızca, planlama ölçeğinin büyüklüğünden ve kısıtlı imkanlarla farklı bağlamlarda bilgi üretim sürecinin örgütlenmesi gerekliliğinden Ege Bölgesi Stratejik Planlama çalışmasında proje fikirlerinin geliştirilmesi ve önceliklendirilmesi aşamasına kadar kararlar somutlaştırılmıştır. Ancak, burada da, az sayıda bazı kararlar doğrultusunda atılması gereken somut adımlar belirlenmiş ve gerekli adımlar atılmıştır. Kommagene-Nemrut Alan Yönetimi ve Ankara İli Stratejik Planlama çalışmalarında projeler bütçe programlanmasına kadar detaylandırılmıştır.

İkinci koşul, üretilen ortak kararların uygulanmasına katılımcıların taahhüt etmesinin sağlanması ile ilgilidir (Burby, 2003; Godschalk et al., 1994; Innes, 1996; Wondolleck & Yaffee, 2000). Taahhüt almanın en etkili yolu uygulayıcıları karar verme sürecine katmaktır. Bu, stratejik planlama sürecinde eylem ve eylemi hayata geçirecek ilgi gruplarını bir araya getirmeyi gerektirir (Tekeli & Pınarcıoğlu, 2004). Uygulayıcılar tüm uygulamalarda kararların oluşturulması aşamasına katılmıştır. Ancak en üst düzeydeki karar vericiler zamanın sınırlı olması nedeniyle katılımlı karar üretme aşamalarına katılmamışlardır. Bu da, en son aşamada kararların uygulanmasına yönelik taahhütlerinin alınmasını gerektirmiştir. Ege Bölgesi Stratejik Planlama ve Kocaeli İli Vizyon çalışmalarında diyalog konferansı adı altında düzenlenen katılımlı taahhüt çalışmaları buna örnektir. Ayrıca, karar vericilerin taahhütlerinin alınması Kocaeli'nde karar vericilerin yazılı protokol imzalamaları şeklinde, Kom-

magene-Nemrut Alan Yönetim Planı çalışmasında vali ile köy muhtarının karşılıklı karar uygulama paylaşım sözü vermeleri şeklinde olmuştur.

## SONUÇ

Bağlamsal özellik ve dinamiklerden kaynaklı, birbirinden süreçsel olarak kısmen farklılaşan ancak yöntemsel olarak güçlü bir demokratik anlayış zeminine oturan bu uygulamalar, sayısız ortak karar üretilmesine vesile olmuştur. Toplumun demokratikleşmesinde en önemli ilk adım ortak gelecek bilgisinin üretilmesi iken, toplumları değişime götüren ortak atılan adımlardır. Bu da, plan kararlarının uygulamayı izleme ve değerlendirme mekanizmasının tasarlanmasını ve katılımcı olarak işletilmesini gerektirir. Örneğin, Kocaeli, Adıyaman ve Bursa'da katılımcı planlama süreç dinamiği ve gelişen toplumsal sinerji, katılımlı izleme ve değerlendirme mekanizmasının gerekliliğine dayalı fikri ve böyle bir mekanizmanın nasıl tasarlanabileceğini doğurmuştur. Süreç, bu aşamadan sonra yerel ve merkezi sahiplenme ve toplumsal evrimleşmenin doğal akışıyla devam etmiştir.

Stratejik planlamanın katılımcı ve demokratik bir toplumu geliştirmede önemli bir rolü olabilir. Ancak topluma böyle bir fırsatın sunulması üç genel koşulun sağlanmasını gerektirir. Bunlar ortak yerel bilginin üretildiği bir planlama sürecinin uygulanması, katılımcı bir yaklaşımın benimsenmesi ve tam katılımın sağlanması, ve, son olarak, ortak eylem bilgisinin üretilmesidir. Stratejik planlama sürecini eylem araştırması olarak ele almak, bu üç koşulun yerine getirilmesi çabasını verme garantörlüğünü yapmaktadır. Ülkemizde toplumsal değişimi tetiklemiş, sayıları genele göre az da olsa bir çok başarılı planlama ve alan yönetimi çalışmasından öyküsünden bahsetmek mümkündür. Küresel akımlar, değişen planlama yaklaşımları, yasal düzenlemeler ve toplumsal konulara karşı genel uyanış ve aktifleşme böyle değişim süreçleri için gerekli toplumsal altyapıyı desteklemeye başlamıştır. Ülkemizin küçük ve büyük kentlerinde farklı kentsel ve toplumsal konularla ilgili bu tür katılımcı demokrasi anlayışını hayata geçiren örnekleri çoğaltmak ülkesel ölçekte daha özgür ve haklarına sahip çıkan bir toplumun gelişmesine büyük katkı sağlayacaktır.

## KAYNAKLAR

1. Albrechts, L. (2004). Strategic (spatial) planning reexamined. *Environment and Planning B: Planning and Design*, (31) 743-758.
2. Albrechts, L., Healey, P. & Kunzmann, K. R. (2003) Strategic spatial planning and regional governance in Europe, *Journal of the American Planning Association*, 69 (2), 113-129.
3. Arnstein, S.R. (1971). A Ladder of Citizen Participation. *Journal of American Institute of Planners*, 35 (4), 216-224.
4. Ataöv, A. (2007a). Democracy to Become reality: Participatory planning through action research. *Habitat International*, 31 (3-4), 333-344.
5. Ataöv, A., (2007b). The Changing Role of Social Scientists in Urban Planning: To Become a Proactive Participant in Research -Planlamada Sosyal Bilimcinin Değişen Rolü: Toplumdan Biri Olmak, *METU Journal of the Faculty of Architecture (ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi)*, 24 (1), 139-152.



6. Ataöv, A. (2008). Constructing co-generative search processes: Rethinking urban planning / making urban plans actionable. *European Planning Studies*, 16 (6), 829-851.
7. Ataöv, A. ve Eraydın, A. (2010). Different Forms of Governance: Responses to Two Metropolitan Regions in Turkey to State Restructuring. *Urban Affairs Review*, 47 (1) 84-128, (2011)
8. Ataöv, A. & Kristiansen, S-T. (2012). In Search of a Common Ground: An Empirical Derived Model of the Formation of Common Ground Among Voluntary Exchange Relations. *European Planning Studies*, (DOI:10.1080/09654313.2012.722931).
9. Ataöv, T. (2006). Democracy, values and institutions: the essentials vs. the formality. A paper presented at the World Symposium on 'The Prospects for Democracy 2006, New York.
10. Balaban, O. (2008). Capital accumulation, the state and the production of built environment: the case of Turkey, Basılmamış Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara, Turkey.
11. Bayırbağ, M. (2009). State rescaling, exclusion and temporality of neoliberalism: the case of Turkey, CPSA 2009 Konferansı'nda sunulan makale, Ottawa, Canada.
12. BBB-BİÖİ, (2013). 1/100,000 Ölçekli Bursa İli Çevre Düzeni Planı: Stratejik Eksenler, Hedefler, Stratejiler, Projeler. Bursa: İmar ve Şehircilik Dairesi Başkanlığı Şehir Planlama Şube Müdürlüğü.
13. Bulca, A. et al. (1979). "Izmit" Deneyiminin Ardından. *Çevre*, 4, 53-62.
14. Burby, R. J. (2003) Making Plans That Matter: Citizen Involvement and Government Action, *Journal of the American Planning Association*, 69 (1) 33-49.
15. Berger, P.L., & Luckmann, T. (1991). *The Social Construction of Reality*. London: Penguin.
16. Emery, M. (1999) *Searching: The Theory and Practice of Making Cultural Change*. Amsterdam: John Benjamins.
17. Emery, M. & Purser, R.E. (1996). *The Search Conference: A Powerful Method for Planning Organizational Change and Community Action*. San Francisco: Jossey-Bass.
18. Emery, F. E. & Trist, E. L. (1972). *Towards a Social Ecology: Contextual Appreciation of the Future in the Present*. Londong & New York: Plenum.
19. Faludi, A. (2000). Performance of spatial planning, *Planning Practice and Research*, 15 (4), 299-318.
20. Forester, J. F. (1999). *The deliberative practitioner: Encouraging Participatory Planning Processes*, MIT, Boston, MA.
21. Friedmann, J. et al. (2004). Strategic spatial planning and the longer range. *Planning Theory and Practice*, 5 (1), 49-67.
22. Godschalk, D.R., Parham, D.W., Porter, D.R., Potapchuck, W.R., & Schukraft, S.W. (1994). *Pulling Together: A Planning and Development Consensus-Building Manual*. Washington: Urban Land Institute.
23. Greenwood, D. J. & Levin, M. (1998). *Introduction to Action Research: Social Research for Social Change*. California: Sage.
24. Gustavsen, B., Håkon, F. & Oscarsson, B. (2001). *Creating Connectedness: The Role of Social Research in Innovation Policy*. Amsterdam: John Benjamins.
25. Healey, P. (2004) Creativity and urban governance, *Policy Studies*, 25 (2), 97-102.
26. Healey, P. (2003) Collaborative planning in perspective, *Planning Theory*, 2 (2), 101-123.
27. Healey, P. (1997) *Collaborative Planning: Shaping Places in Fragmented Societies*, Macmillan, Basingstoke. -
28. Innes, J. E. (1996). Planning Through Consensus Building: A New View of the Comprehensive Planning Ideal. *Journal of the American Planning Association*, (62) 460-472.
29. ODTÜ-KNKG (2010). *Kommagene-Nemrut Yönetim Planı: Ana Çerçeve*, Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
30. Pateman, C. (1970). *Participation and Democratic Theory*. Cambridge: Cambridge University.
31. Reason, P. & Bradbury, H. (Eds.) (2001). *Handbook of Action Research*. London: Sage.
32. STGM (Sivil Toplum Geliştirme Merkezi). (2007) E-kütüphane, 24 Kasım 2005'de STGM'nin web sayfasından alındı, çevrimiçi: <http://www.stgm.org.tr/>
33. Tekeli, İ. (2006). Bir Demokrasi Projesi Olarak Kent Planlama. *Sivil Toplum Dergisi*, (16).
34. Tekeli, İ. & Pınarcıoğlu, M. (2004). Commitment Model for Regional Planning: How to Unlock Frozen Gears of Stagnant Regions. T. Gök & T. Marszai (Eds.), *Urban and Regional Development: Concepts and Experiences içinde* (s. 9-28). Warszawa: Academy of Sciences.
35. United Nations. (1996). *Habitat Agenda and Istanbul Declaration: Goals and Principles, Commitments and Global Action Plan*, United Nations Conference on Human Settlements (Habitat II), Istanbul.
36. UNCHS (UN Centre for Human Settlements). (1996). *Habitat II*. Press release, issued in June 3, 1996. Istanbul.
37. Warren, M.E. (1996). Deliberative Democracy and Authority. *The American Political Science Review*, 90 (1), 46-60.
38. Wondolleck, J.M., & Yaffee, S.L. (2000). *Making Collaboration Work: Lessons form Innovation in Natural Resource Management*. Washington: Island.
39. Wong, C. (1998) Old wine in a new bottle? Planning methods and techniques since 1990's, *Planning Practice and Research*, 13 (3), 221-236.
40. Zube, E. H., Sell, J. L., & Taylor, J. G. (1982). Landscape perception: Research, application, and theory, *Landscape Planning*, 9, 1-33.